

Ochrona prawna przed dyskryminacją w życiu społeczności akademickiej

DR LESZEK PAWŁOWSKI
Zakład Medycyny Paliatywnej,
specjalista w zakresie
prawa medycznego

Do społeczności akademickiej należą studenci, doktoranci i pracownicy uczelni o różnych poglądach, wieku, płci, a niekiedy także narodowości, religii oraz przynależności do kręgu kulturowego. To niewątpliwie wzbogaca tę zbiorowość, ale wymaga również od poszczególnych jej członków uważności, która będzie sprzyjała zapobieganiu dyskryminacji. Polskie prawo wyznacza zasady postępowania i granice w zakresie równego traktowania, które powinny kształtować działalność dydaktyczną, badawczą i organizację uczelni medycznej. Stosuje się je do relacji pomiędzy nauczycielami i studentami, przełożonymi i podwładnymi oraz pracownikami, a także do sytuacji, gdy pacjenci, ich bliscy, uczestnicy badań i inni współpracownicy zewnętrzni, mają kontakt z członkami społeczności akademickiej. Zawinione postępowanie wbrew tym zasadom może doprowadzić do naruszenia dóbr osobistych osoby dyskryminowanej, a w poważnych sytuacjach będzie stanowiło przestępstwo lub okoliczności obciążające, pozwalające sądom na surowsze potraktowanie sprawcy. Ponadto może zostać uznane za przewinienie dyscyplinarne, uzasadniające pociągnięcie do odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczyciela akademickiego, studenta lub doktoranta, a w szczególnych okolicznościach za naruszenie przepisów o wykonywaniu zawodu medycznego lub zasad etyki, stanowiące podstawę odpowiedzialności zawodowej. Wyżej opisane rodzaje odpowiedzialności prawnej składają się na system ochrony osoby pokrzywdzonej w wyniku różnych przejawów dyskryminacji [1]. W dalszej części artykułu zostaną przedstawione środki prawne, jakie przysługują tej osobie oraz okoliczności, w których naruszenie zasady równego traktowania może prowadzić do odpowiedzialności prawnej. Nie opisuję w nim problemu dyskryminacji w zatrudnieniu, który jest uregulowany w przepisach Kodeksu pracy i wymagałby obszernego komentarza.

Kiedy dochodzi do nierównego traktowania w znaczeniu prawnym?

Nierówne traktowanie możemy stwierdzić, gdy osoba spotyka się z jednym lub kilkoma spośród następujących zachowań:

- dyskryminacja bezpośrednia;
- dyskryminacja pośrednia;
- molestowanie;
- molestowanie seksualne;
- mniej korzystne traktowanie osoby wynikające z odrzucenia molestowania lub molestowania seksualnego lub podporządkowania się molestowaniu lub molestowaniu seksualnemu;
- zachęcanie do ww. zachowań;
- nakazywanie ww. zachowań [2].

Ustawowe kryteria różnych przejawów nierównego traktowania:

Dyskryminacja bezpośrednia występuje w okolicznościach, gdy osoba ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną jest traktowana mniej korzystnie niż jest, była lub byłaby traktowana inna osoba w porównywalnej sytuacji [2].

Dyskryminacja pośrednia odnosi się do sytuacji, w której dla osoby ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną na skutek pozornie neutralnego postanowienia, zastosowanego kryterium lub podjętego działania występują lub mogłyby wystąpić niekorzystne dysproporcje lub szczególnie niekorzystna dla niej sytuacja, chyba że postanowienie, kryterium lub działanie jest obiektywnie uzasadnione ze względu na zgodny z prawem cel, który ma być osiągnięty, a środki służące osiągnięciu tego celu są właściwe i konieczne [2].

fot. [pexels](#)

Molestowanie to każde niepożądane zachowanie, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności osoby i stworzenie wobec niej zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery [2].

Molestowanie seksualne stanowi każde niepożądane zachowanie o charakterze seksualnym wobec osoby lub odnoszące się do płci, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności tej osoby, w szczególności przez stworzenie wobec niej zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery; na zachowanie to mogą się składać fizyczne, werbalne lub pozawerbalne elementy [2].

Zakres zakazu nierównego traktowania

Przepisy prawa wprost zakazują nierównego traktowania ze względu na rasę, pochodzenie etniczne lub narodowość w zakresie opieki zdrowotnej oraz oświaty i szkolnictwa wyższego. Zabronione jest również nierówne traktowanie ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną w zakresie podejmowania kształcenia zawodowego, w tym doksztalcenia, doskonalenia, przekwalifikowania zawodowego oraz praktyk zawodowych, a także działalności w związkach zawodowych i samorządzie zawodowym. Nie jest uznawane za naruszenie prawa nierówne traktowanie ze względu na religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną w zakresie podejmowania środków koniecznych w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa publicznego i porządku, ochrony zdrowia lub ochrony wolności i praw innych osób oraz zapobiegania działaniom podlegającym sankcjom karnym, w zakresie określonym w przepisach prawa [2].

Odpowiedzialność cywilna za naruszenie zasady równego traktowania

Osoba, która jest ofiarą dyskryminacji, molestowania lub innych przejawów naruszenia zasady równego traktowania

fot. [pexels](#)

może domagać się zadośćuczynienia pieniężnego. Jeśli sprawca tego naruszenia odmawia zapłaty zadośćuczynienia, prawo przewiduje możliwość dochodzenia roszczenia przed sądem w postępowaniu cywilnym. Sytuacja procesowa osoby, wobec której naruszono zasadę równego traktowania, jest uprzywilejowana w stosunku do położenia tego, komu zarzuca się naruszenie, ponieważ wystarczy, aby jedynie uprawdopodobniła ten fakt. Z kolei od drugiej strony przepisy ustawy wymagają wykazania (udowodnienia), że nie dopuściła się naruszenia [2].

Jeśli nierówne traktowanie jest związane z naruszeniem praw pacjenta, pokrzywdzony może ponadto skorzystać z roszczeń przewidzianych w przepisach ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta [3].

Odpowiedzialność karna za dyskryminację

Dyskryminacja jest przestępstwem, jeśli zachodzą okoliczności określone przez Kodeks karny [4]. Dotyczy to zwłaszcza sytuacji, gdy osoba stosuje przemoc lub groźbę bezprawną wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości. Wówczas sprawcy grozi kara od 3 miesięcy do lat 5 pozbawienia wolności (art. 119 Kodeksu karnego). Przestępstwem jest również publiczne znieważenie grupy ludności albo poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości, a także naruszenie z takich powodów nietykalności cielesnej innej osoby. Czyny te są zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3 (art. 257 Kodeksu karnego).

Popęlnienie przestępstwa motywowanego nienawiścią z powodu przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej lub wyznaniowej ofiary albo z powodu jej bezwyznaniowości będzie stanowiło okoliczności obciążające, które sąd uwzględni przy wymiarze kary (przepis wejdzie w życie 14 marca 2023 r.).

Odpowiedzialność zawodowa za naruszenie zasady równego traktowania

W szczególnych sytuacjach praktyki medycznej naruszenie zasady równego traktowania może skutkować odpowiedzialnością zawodową, której podlegają osoby wykonujące zawody medyczne (diagności laboratoryjni, farmaceuci, fizjoterapeuci, lekarze, lekarze dentyści, pielęgniarki i położne, a już niebawem również ratownicy medyczni). W okolicznościach, gdy dyskryminacja, molestowanie lub innego rodzaju nierówne traktowanie pacjenta lub jego bliskich, a także współpracowników i innych osób narusza zasady etyki lub przepisy regulujące wykonywanie zawodu medycznego, zachodzi podstawa do wszczęcia postępowania z zakresu odpowiedzialności zawodowej. Sąd funkcjonujący w ramach samorządu zawodowego może z reguły wymierzyć karę upomnienia, nagany, karę pieniężną, zakazać pełnienia funkcji kierowniczych, ograniczyć

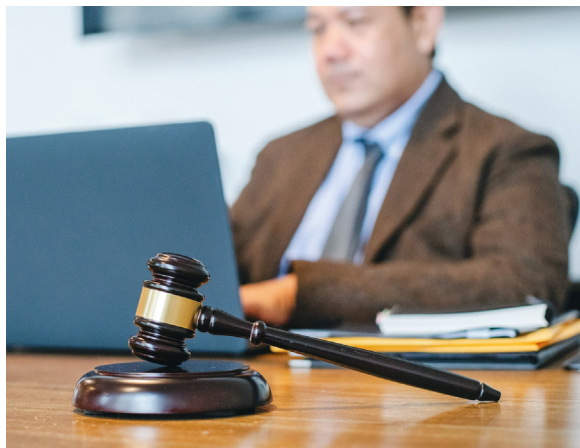
zakres czynności w wykonywaniu zawodu, zawiesić prawo wykonywania zawodu lub pozbawić tego prawa.

Przykładem tego rodzaju naruszenia może być odmowa udzielenia informacji osobie bliskiej przez lekarza w okolicznościach, gdy pacjent jest nieprzytomny lub niezdolny do zrozumienia informacji, jak również w pediatrii, gdy chory nie ukończył lat 16. Przepisy ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentysty (art. 31 ust. 6 w związku z art. 3 ust. 1 pkt. 2 ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta) zobowiązują lekarza, w wyżej opisanych przypadkach, do przekazania informacji zarówno osobie upoważnionej przez pacjenta, jak i jego małżonkowi lub osobie pozostającej z pacjentem we wspólnym pożyciu (żyjącej w tzw. związku nieformalnym) [3, 5]. Zgodnie z uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2016 r., w której zostało wyjaśnione pojęcie wspólnego pożycia, dotyczy to również związków osób tej samej płci [6]. Należy podkreślić, że wątpliwości lekarza w zakresie tożsamości osoby i jej relacji z pacjentem nie zwalniają z odpowiedzialności przed sądem lekarskim, jeśli w toku postępowania zostanie potwierdzony fakt, iż jest ona osobą bliską. W tych szczególnych warunkach, dotyczących stanu zdrowia lub wieku pacjenta, prawo gwarantuje osobom zaliczonym przez ustawę do jego bliskich równy dostęp do informacji, ponieważ każda z tych osób może przeżywać niepokój i lęk związany z brakiem informacji o pacjencie.

Podobnie osoby upoważnione przez pacjenta i pozostałe osoby bliskie na równych zasadach mogą na jego życzenie być obecne przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych (art. 21 ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta) [3].

Odpowiedzialność dyscyplinarna studentów, doktorantów i nauczycieli akademickich za naruszenie zasady równego traktowania

Przepisy ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” nie określają wprost naruszenia zasady równego traktowania jako podstawy do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego. Niemniej jednak nie można wykluczyć tego rodzaju odpowiedzialności różnych członków społeczności akademickiej. Nauczyciel akademicki podlega bowiem odpowiedzialności dyscyplinarnej za czyn uchybiający obowiązkowi nauczyciela akademickiego lub godności tego zawodu. Z kolei studenci i doktoranci mogą stanąć przed odpowiednimi komisjami dyscyplinarnymi za naruszenie przepisów obowiązujących w uczelni oraz za czyny uchybiające godności studenta lub doktoranta [7]. Nie budzi wątpliwości fakt, że w uczelni obowiązują opisane wcześniej przepisy ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania, które nakładają na pracowników, doktorantów i studentów obowiązek stosowania zasady równego traktowania i wynikający z niej zakaz dyskryminacji. Naruszenie tego obowiązku może zostać uznane za przewinienie zawodowe, które stanowi podstawę do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego.

fot. [pexels](#)

Podsumowanie

Zaprezentowane w artykule zasady odpowiedzialności za różne przejawy dyskryminacji i inne naruszenia zasady równego traktowania ukazują środki przysługujące osobie dotkniętej takimi zachowaniami. Zapoznanie się z nimi ma na celu nie tylko dokonanie oceny możliwej odpowiedzialności prawnej, ale przede wszystkim kieruje naszą uwagę na potrzebę wzajemnej otwartości, uważności i zrozumienia. Dbalność o przestrzeganie zasady równego traktowania w życiu społeczności akademickiej będzie sprzyjała temu, abyśmy czuli się dobrze we wspólnocie Uczelni, jak również temu, by czuć się tu mogła dobrze każda inna osoba. ■

DR LESZEK PAWŁOWSKI

BIBLIOGRAFIA

Podstawowe akty prawne

(dostęp online z dnia 14.02.2023)

1. [Ochrona przed dyskryminacją w Polsce. Stan prawny i świadomość społeczna.](#)
2. [Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania.](#)
3. [Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta.](#)
4. [Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny.](#)
5. [Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty.](#)
6. [Sąd Najwyższy. Uchwała I KZP 20/15.](#)
7. [Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.](#)